

Dr. sc. Suad Orlić, vanredni profesor

Pravni fakultet Univerziteta u Zenici

PEDOFILIJA I ZAŠTITA MALOLJETNIH LICA U KRIVIČNOM ZAKONODAVSTVU BOSNE I HERCEGOVINE

Apstrakt: Pedofilija kao seksualna devijacija je aktuelni problem današnjice koji je prisutan u Bosni i Hercegovini i zemljama regiona. Brojni su razlozi pojave djelovanja seksualnih predatora na maloljetnu populaciju, pri čemu su kauzalni aspekti ovoj pojavi višestruki, što iziskuje potrebu preduzimanja sveobuhvatnih mjera preventivnog i represivnog karaktera na rješavanju ovog problema u smislu njegovog sprečavanja i eventualnog neutralisanja. Autor rada je obradio legislativne aspekte zaštite maloljetnih lica od seksualnih predatora u krivičnom zakonodavstvu, uz osvrt na različite aspekte te zaštite u entitetskim krivičnim zakonodavstvima, što prevashodno proizilazi iz manjkave i dubiozne legislativne regulisanosti pitanja zaštite maloljetnih lica od ovog oblika viktimizacije u entitetskom krivičnom zakonodavstvu Federacije Bosne i Hercegovine. Pitanje krivičnopravne zaštite maloljetnih lica od seksualnih predatora obrađeno je i problematizirano kako sa inkriminacijskog i evidencijskog, te konvencijskog aspekta, tako i sa aspekta obrade instituta koji reflektuju kaznenu politiku u pogledu krivičnopravne reakcije na ovaj vid viktimizacije maloljetnih lica kao posebno osjetljive i vulnerabilne kategorije pasivnih subjekata, odnosno oštećenih krivičnim djelom. Pored analiziranja i obrade, te problematiziranja krivičnopravnih aspekata zaštite maloljetnih lica od seksualnih predatora, dat je i prijedlog mjera *de lege ferenda* usmjerenih na adekvatnije oblike krivičnopravne intervencije na slučajeve pedofilije, u cilju bolje i efikasnije krivičnopravne zaštite maloljetnih lica od ovog oblika viktimizacije.

Ključne riječi: Pedofilija, predatori, krivičnopravna zaštita, maloljetna lica.

1. Uvodno o pedofiliji

U današnjem društvu zastupljeni su različiti oblici seksualnih devijacija, od kojih je sa stanovišta institucija socijalne kontrole (policija, tužilaštva, sudovi), radi njihovog suzbijanja i sprečavanja, naročito značajna pedofilija kod koje su djeca primarni objekt seksualnog usmjerenja. Pedofilija (grčki: paidofilia – pais, dijete i filia, ljubav) predstavlja inverzivni oblik seksualne nastranosti i mentalne poremećenosti koja se ispoljava u sklonosti odraslih prema djeci istog i/li suprotnog pola.¹ Ovaj oblik seksualne devijacije je

¹ Milašinović, Jevtović, Z - *Sociologija i Socijalna Patologija*, Kriminalističko-policijski univerzitet Beograd, 2019 g, str.359.

zbog ozbiljnosti posljedice kažnjiv u svim zemljama i svrstava se u kategoriju delikata seksualne viktimizacije djece.

Brojni su faktori koji dovode do ovog oblika seksualne devijacije, a odnose se na sredstvo, te ambijent ili odnos predatora prema žrtvi, kao i milje unutar kojeg se dešava neki od oblika seksualnog zlostavljanja djeteta. U pogledu sredstva za seksualnu viktimizaciju djece najčešće je seksualno zlostavljanje djece posljedica nekontrolisane dostupnosti društvenih mreža djeci gdje predatori putem društvenih mreža preko računara, koristeći dječju naivnost i nezrelost, primjenjuju razne vidove zloupotrebe djece,² uključujući i dogovaranje susreta što je obilježje inkriminacije iskorištavanje kompjuterske mreže za vršenje seksualne viktimizacije djece, a najčešće se radi o mamljenju djece radi zadovoljenja seksualnih potreba. U pogledu ambijenta ili odnosa predatora prema djetetu, u mnogo manjoj mjeri u pitanju je seksualna viktimizacija u obrazovno – kulturnom miljeu gdje lica u poslovima u kojima rade sa djecom u svojstvu učitelja ili nastavnika ili vaspitača vrše neke od radnji seksualne zloupotrebe i zlostavljanja prema djetetu. U pogledu miljea unutar kojeg se vrši seksualna viktimizacija djeteta uglavnom se radi o seksualnoj zloupotrebi djeteta unutar porodičnog ambijenta gdje praksa pokazuje da su djeca najčešće zlostavljana od strane roditelja ili staratelja, prvenstveno očuha, tj da je zlostavljač lice muškog pola

U odnosu na uzroke ove seksualne devijacije, psihološka istraživanja i objašnjenja uzroka ove pojave veoma su različita, tako da ih jedni nalaze u strogostima u razvojniim fazama djetinjstva koje uzrokuju da su takve osobe sklone ovim oblicima anomalija oštećene ličnosti, pune emocionalnih konflikta, usljed čega ne mogu da uspostave normalnu vezu s istodobnim osobama, dok se prema drugim shvatanjima pedofili tretiraju kao psihoseksualno nezrele ličnosti (muškarci), s dugogodišnjim iskustvom seksualno neuspjelih odnosa sa ženama.³ Takve osobe imaju izraženo osjećanje inferiornosti i prikrivenu agresivnu karakternu crtu.

Delikti seksualne viktimizacije djece sasvim opravdano trebaju biti u fokusu pojačane krivičnopravne zaštite, ali, sa druge strane, uobičajeni su stereotipi o izraženom, zabrinjavajućem, porastu seksualnog zlostavljanja djece što ne odgovara stvarnom stanju i daje iskrivljenu sliku u javnosti o zabrinjavajućoj tendenciji u pogledu obima ovog vida kriminaliteta, što može da utiče na stvaranje tzv. moralne panike kod javnosti. Pojava seksualne zloupotrebe i zlostavljanja djece jeste prisutan i aktuelan problem, ali nema tendenciju porasta jer nema nijednog istraživačkog parametra koji bi ukazivao na takvu tendenciju, tako da nije dobro što se radi na kreiranju putem medija u javnosti tzv. moralne panike, naročito ako se uzme u obzir da kod ovog vida kriminaliteta nema pokazatelja izražene tamne brojke kriminaliteta, kao što je to slučaj kod porodičnog nasilja.

S obzirom na starosni element seksualnih predatora, dugo vremena se smatralo da su ovoj seksualnoj devijaciji u pretežnoj mjeri sklone senilne i impotentne osobe s izraženim dispozicijama na infantilnoj i seksualno neurotičnoj osnovi. Međutim, istraživanje o pedofiliji kao pretežnoj nastranosti starijih osoba nema valjanu osnovu, već da su uzroci u

² Radi se o tzv. Internet pedofilima koji koriste taktiku prevarnog uspostavljanja komunikacije sa djetetom radi uvlačenja djeteta u seksualnu zloupotrebu i iskorištavanje. U tom cilju, predatori se, nakon uspostavljenog kontakta sa djetetom, djetetu predstavljaju kao vršnjaci i zadobijaju njihovo povjerenje praveći lažni profil.

³ Bošković, M, Marinković, D - Socijalna patologija, Pravni fakultet Novi Sad, 2015 g, str. 259.

emocionalnim problemima mladih ljudi ili organskim smetnjama sklerotične i senilne prirode kod starijih osoba, kao i u pojavama kompleksa manje vrednosti i jake zavisnosti. Polazeći od toga, istraživanja pokazuju da su pedofili osobe koje karakteriše psihička neuravnoteženost i u 90% slučajeva osobe mlađe od 35 godina.⁴

U pogledu zaštite maloljetnih lica od raznih vidova seksualne zloupotrebe i iskorištavanja, pored adekvatnih oblika krivičnopravne reakcije, fokus treba da bude na prevenciji koja podrazumjeva prvenstveno aktivnost roditelja u pravcu razvijanja adekvatnog roditeljskog stila vaspitanja koji bi podrazumjevaio veću interakciju sa djecom na razvijanje prosocijalnih obrazaca komunikacije sa djecom koji bi djecu učinio manje podložnim da budu žrtve predatora. To svakako, uz adekvatan roditeljski nadzor nad djecom, podrazumjeva i digitalnu edukaciju roditelja kako bi taj adekvatan nadzor nad dječjom komunikacijom mogao da polučii efektivne rezultate u cilju zaštite djece od digitalne seksualne viktimizacije od strane informatičkih predatora koji u najvećoj mjeri, koristeći taktiku zadobivanja povjerenja djeteta, uz korištenje lažnog profila, mame djecu radi zadovoljavanja seksualnih potreba. Polazeći od toga da su djeca najčešće meta sajber predatora, pored navedenog, potrebno je zaštititi djecu od sajber devijacija koje obuhvataju širok spektar devijantnih ponašanja koja se dešavaju tokom korištenja interneta od kojih su sa aspekta zaštite djece najčešća seksualna uznemiravanja u vidu riječi, fotografija i video-snimaka, te digitalnog proganjanja, praćenja i uhođenja.⁵

2. Krivične inkriminacije seksualne viktimizacije djece i Lanzarote konvencija

Seksualno viktimizacija djece je predmet naročitog interesovanja od početka ovog vijeka kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom nivou. Usljed spoznaje da je seksualna viktimizacija djece sve prisutniji problem u svijetu, početkom ovog vijeka rađeno je na izradi sveobuhvatnog međunarodnog dokumenta koji će utvrditi kako preventivne i zaštitne, tako i krivičnopravne aspekte borbe protiv svih oblika seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djece, te je kao rezultat toga 2007. godine usvojena Konvencija Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe, tzv. Lanzarote Konvencija.

Konvencija u poglavlju VI državama članicama nalaže mjere koje su u obavezi da uspostave u materijalnom krivičnom zakonodavstvu, a odnose se na propisivanje različitih inkriminirajućih radnji i ponašanja usmjerenih protiv seksualnog integriteta djeteta, propisivanje efikasnih i srazmjernih sankcija, te evidentiranje i pohranjivanje podataka o evidentiranim počiniteljima seksualne viktimizacije djece radi sprečavanja njihovog ponovnog vršenja.

Kao država članica Vijeća Evrope, Bosna i Hercegovina se još od 2013 godine obavezala na implementiranje svih pravnih standarda iz Konvencije u krivično zakonodavstvo, odnosno usklađivanje nacionalnog krivičnog zakonodavstva sa propisanim standardima iz Konvencije. Međutim, do danas, krivičnopravni standardi i naložene mjere iz Konvencije implementirane su samo u krivičnom zakonodavstvu

⁴ Bošković, M, Marinković, D, op,cit, str.260.

⁵ Jugović, A - *Socijalna patologija*, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Beograd, 2022g, str.350.

Republike Srpske koje je gotovo u potpunosti uskladilo svoje zakonodavstvo sa navedenom Konvencijom, uključujući i propisivanje krivičnih inkriminacija seksualne viktimizacije djece prema standardima koje nalaže Konvencija.⁶ U entitetskom krivičnom zakonodavstvu FBiH preduzete su mjere samo sa evidencijskog aspekta u smislu donošenja registra lica pravosnažno osuđenih za djela seksualne viktimizacije djece, dok aktivnosti na izmjenama krivičnog zakonodavstva radi usklađivanja istog sa standardima iz Konvencije, koji se odnose na propisivanje inkriminacija seksualne viktimizacije djece u skladu sa konvencijskim standardima, još nisu realizovane.

Postoji više krivičnih djela ili inkriminacijskih oblika seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djece propisanih u glavi XV (i glavi XIV) u entitetskom krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske. Radi se o inkriminacijama kod kojih su zastupljeni različiti modaliteti radnji seksualne viktimizacije djece⁷ bilo da je u pitanju vršenje seksualnih radnji na djetetu, bilo da je dijete uključeno u te radnje ili svjedoči takvim radnjama. Drugim riječima, radi se o inkriminacijama usmjerenim na vršenje oblube ili sa obljubom izjednačenog čina prema djetetu, iskorištavanje djeteta u pornografske svrhe i svrhe prostitucije, vršenje bludnih radnji nad djetetom ili u prisustvu djeteta, kao i iskorištavanje kompjuterske mreže kao bazne inkriminacije za vršenje nekih od krivičnih djela seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djeteta.

Konvencijska krivična djela inkorporirana su u krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske što je dovelo do novih rješenja u pogledu dobne granice maloljetnih lica kod razrade krivičnih djela iz glave XV KZ RS po kojem se djeca kao pasivni subjekti kod inkriminacija seksualne viktimizacije svrstavaju u dvije starosne kategorije - kao djeca mlađa od 15 godina i djeca starija od 15 godina. Novim rješenjima, u odnosu na ranija rješenja, pomaknuta je dobna granica dopustivosti stupanja u spolne odnose sa 14 na 15 godina čime je proširena kažnjivost svih spolnih aktivnosti s djecom i na djecu koja su dosegla 14, ali ne i 15 godina, tako da su kriminalizovane seksualne radnje s djetetom i na djetetu koje je navršilo 14 godina (npr. dijete starosti od 14 godina i 10 mjeseci), ali nije navršilo 15 godina.⁸

⁶ Izmjene i dopune krivičnog zakonodavstva FBiH su u parlamentarnoj proceduri i očekuje se u 2025 godini da i entitetsko krivično zakonodavstvo FBiH uskladi svoje zakonodavstvo sa krivičnopravnim standardima iz Lanzarote Konvencije.

⁷ a.) Silovanje djeteta kao kvalifikovani oblik silovanja - klasični delikt oblube, b.) radnje zloupotrebe djeteta - obluba uz zloupotrebu kao što je obluba sa djetetom, obluba zloupotrebom položaja, polna zloupotreba djeteta starijeg od 15 godina i obluba nad nemoćnim licem, c.) deliktne radnje iskorištavanja djeteta usmjerene na moral u polnoj sferi - navođenje djeteta na prostituciju i trgovina djecom gdje se radi o oblicima seksualnog iskorištavanja djeteta u svrhu prostitucije, upoznavanje djeteta sa pornografskim sadržajem i iskorištavanje za pornografske predstave, d.) radnje usmjerene na klasični oblik bludnih radnji, e.) radnje usmjerene na svjedočenje djeteta nekom od djela seksualne viktimizacije kao napad na duševni integritet djeteta – navođenje djeteta na prisustvovanje polnim radnjama i zadovoljenje polnih strasti pred djetetom, pa do f.) inkriminirajućih pripremnih radnji za vršenje navedenih krivičnih djela prema djetetu u okviru djela koje se vrši uz pomoć računara i u računarskom okruženju, a odnosi se na iskorištavanje kompjuterske mreže za vršenje nekog od djela seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djeteta.

⁸ Više o materijalnim i procesnim odredbama sadržanim u Lanzarote Konvenciji vidjeti u : Pajić, D, Hajdarević, S - *Zaštita djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja u krivičnom*

3. Pedofilija i krivičnopravni aspekti zaštite maloljetnih lica

Zaštita maloljetnih lica od pedofilije u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine ostvaruje se propisivanjem krivičnih inkriminacija seksualne viktimizacije maloljetnih lica u entitetskim i distriktnom krivičnom zakonodavstvu,⁹ kao i propisivanjem registra lica pravosnažno osuđenih za krivična djela seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece, te putem kaznene politike propisivanjem instituta iz opšteg dijela krivičnog zakona koji se odnose na inkriminacije na štetu polnog integriteta maloljetnih lica. Imajući u vidu da je entitetsko krivično zakonodavstvo Republike Srpske jedino krivično zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini koje je uskladilo krivično zakonodavstvo sa Lanzarote konvencijom o sprečavanju i borbi protiv seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece, inkriminacije kojima se pruža zaštita maloljetnih lica od pedofilije propisane su u glavi XV KZ RS (i glavi XIV) u grupi krivičnih djela seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djece, a iste su uvrštene i u katalogu inkriminacija u kolokvijalno nazvanom „registru pedofila“ RS, kao i u pojedinim institutima iz opšteg dijela krivičnog zakona, propisanim samo u navedenom krivičnom zakonodavstvu, koji se odnose na inkriminacije seksualne viktimizacije djece.

3.1. Registar pedofila i katalog krivičnih inkriminacija seksualne viktimizacije djece

Registrom pedofila propisane su krivične inkriminacije u odnosu na koje se vode evidencije pravosnažno presuđenih učinilaca krivičnih djela na štetu polnog integriteta maloljetnih lica.¹⁰ Osim vođenja evidencija, odnosno upisivanja tih osoba u registar, Zakonom je, prema odredbi iz člana 9, propisano da se na njih nakon izdržane kazne

zakonodavstvu Bosne i Hercegovine sa fokusom na odredbe Lanzarote Konvencije, Zbornik radova dani porodičnog prava, Pravni fakultet Univerziteta Džemal Bijedić Mostar, 2021g, str. 155-177.

⁹ Radi se o inkriminacijama seksualne viktimizacije maloljetnih lica koje su u entitetskoj i distriktnoj nadležnosti pa su propisane u tim zakonodavstvima, a ne i u državnom krivičnom zakonodavstvu. U vezi s tim, i instituti vezani za ove inkriminacije propisani su u opštem dijelu entitetskog krivičnog zakona. Treba istaći da je zaštita maloljetnih lica od pedofilije prvenstveno propisana u odredbama KZ Republike Srpske koje je uskladilo svoje krivično zakonodavstvo sa Lanzarote konvencijom, tako da je ta zaštita maloljetnih lica u znatno manjoj mjeri i sa lošim zakonskim rješenjima propisana u entitetskom krivičnom zakonodavstvu Federacije Bosne i Hercegovine i distriktnom krivičnom zakonodavstvu koji još uvijek nisu uskladili krivično zakonodavstvo sa navedenom konvencijom.

¹⁰ Registar Pedofila u FBiH je usvojen u martu 2024 godine i stupio je na snagu krajem septembra, dok u RS registar pedofila postoji od 2018g, s tim da je u 2023 godine usvojen novi registar (SG RS br.28/23). Podaci iz registra su tajni i trajni i isti se mogu dati pravosudnim organima, odnosno sudu u vezi sa krivičnim postupkom koji se vodi protiv lica upisanog u registar, kao i tužilaštvu i ministarstvu unutrašnjih poslova u vezi sa otkrivanjem počinitelja krivičnih djela iz kataloga inkriminacija na štetu polnog integriteta maloljetnih lica navedenih u registru, te, u slučajevima kada za to postoji opravdani interes, organizacijama, institucijama, udruženjima i ustanovama koje u obavljanju djelatnosti iz svoje nadležnosti dolaze u kontakt sa djecom, kao i drugim organima, organizacijama i ustanovama koje su nadležne za vođenje postupka za ostvarivanje zaštite prava i interesa djece.

zatvora primjenjuju i posebne mjere kojima im se ograničava uživanje određenih zakonom zagaranovanih prava.¹¹ Cilj Zakona o posebnom registru pedofila je osigurati bolju zaštitu djece i sprečiti osobe pravosnažno osuđene za krivična djela seksualne viktimizacije djece da ponovo izvrše krivično djelo.¹² U pogledu propisanih pojedinih krivičnih inkriminacija u oba entitetska registra pedofila evidentne su određene specifičnosti koje proizilaze iz sljedećih razloga:

- a.) nedostaci u normativnoj propisanosti pojedinih krivičnih inkriminacija u posebnom dijelu KZ FBiH i,
- b.) nepropisivanje primjene jednog od instituta iz opšteg dijala KZ RS na pojedine inkriminacije koje su propisane u registru pedofila

Nedostatak u normativnoj propisanosti pojedinih krivičnih inkriminacija odnosi se na inkriminaciju „Navođenje na prostituciju“ koja se nalazi u katalogu inkriminacija u registru pedofila FBiH. Radi se o takvoj normativnoj manjkavosti propisane inkriminacije iz člana 210 KZ FBiH koja u postojećoj propisanosti čini veoma dubioznom svrstavanje takve inkriminacije u katalog inkriminacija u registru pedofila iz razloga što nema propisanu odredbu koja bi vezivala primjenu postojeće inkriminacije na maloljetna lica i posljedično tome i svrstavanje iste sa postojećom nepotpunom normativnom propisanošću u registar pedofila. Naime, u registar pedofila su uvrštene sve inkriminacije koje se odnose na određeni oblik seksualne viktimizacije djece i u kojima je svojstvo djeteta kao pasivnog subjekta ili obilježje bića krivičnog djela ili kvalifikatorna okolnost koja osnovnom obliku djela daje teži oblik, tako da se radi o inkriminacijama posebnog ili kvalifikatornog karaktera. Međutim, u odnosu na spornu inkriminaciju radi se o inkriminaciji opšteg

¹¹ Primjena ove odredbe iz člana 9 Zakona o posebnom registru pravosnažno osuđenih osoba za djela na štetu polnog integriteta maloljetnih lica u FBiH nema efektivno dejstvo na sve kategorije pravosnažno osuđenih osoba. Naime, ova odredba nema efektivno dejstvo na lica osuđena na kaznu zatvora do godinu dana (uključujući i lica osuđena za djela na štetu polnog integriteta maloljetnih lica) kojim se na njihov zahtjev, po osnovu odredbe iz člana 43a. st.1. KZ FBiH, omogućava zamjena kazne zatvora novčanom kaznom, jer se ova odredba o primjeni mjera iz člana 9 Zakona o posebnom registru pedofila odnosi na lica koja su izdržala kaznu zatvora što se *prima facie* ne može odnositi na lica koja su po osnovu navedene odredbe izbjegla izdržavanje kazne zatvora.

¹² Usvajanje ovog registra trebalo je ići uporedo i usaglašeno sa usvajanjem odavno najavljivanih i očekivanih izmjena krivičnog zakonodavstva FBiH iz razloga što bi nova krivična djela seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djece propisana u izmjenjenom federalnom krivičnom zakonu, prema standardima iz Lanzarote konvencije, bila navedena i u registru pedofila. S obzirom da je usvojen samo registar pedofila koji predviđa vođenje registra za osude koje se vode prema trenutno važećem KZ, odnosno za djela propisana prema trenutno važećem KZ koji ne poznaje nova krivična djela, po usvajanju izmjenjenog KZ FBiH postojeće neusklađenost između KZ FBiH i Zakona o registru pedofila FBiH u pogledu propisanih inkriminacija seksualne viktimizacije djece, jer će u KZ biti propisana nova krivična djela usklađena sa krivičnopravnim standardima iz Lanzarote konvencije, dok će se u katalogu inkriminacija u registru pedofila nalaziti ranija krivična djela. To će neminovno zahtijevati dodatne intervencije zakonodavca na usklađivanju ova dva zakona, odnosno izmjenama Zakona o posebnom registru pedofila u navedenom pogledu i do njihovog usklađivanja uzrokovati eventualne probleme u primjeni zakonskih rješenja u praksi.

karaktera u kojoj vršenje krivičnog djela predstavlja osnovni oblik djela, jednako ili bez razlike u odnosu na seksualnu viktimizaciju punoljetnih lica, tako da ova inkriminacija ne propisuje vršenje djela na štetu maloljetnika kao kvalifikatornu okolnost ili teži oblik djela, niti kao poseban oblik djela u kojem je svojstvo djeteta kao pasivnog subjekta obilježje krivičnog djela. Razlog tome je što je zakonodavac izmjenama KZ FBiH besmisleno izbrisao odredbu iz člana 210 st.4. KZ FBiH koja je propisivala navođenje maloljetnog lica na prostituciju kao kvalifikatornu okolnost i teži oblik djela. Ovakvom manjkavošću u normativnoj propisanosti inkriminacije „Navođenje na prostituciju“ iz člana 210 KZ FBiH, koja je i posljedica neusklađenosti krivičnog zakonodavstva FBiH sa Lanzarote konvencijom i inkriminacijama koje ova konvencija propisuje, ne može se u potpunosti mjeriti ostvariti svrha propisanosti ove inkriminacije iz kataloga inkriminacija u registru pedofila, jer nije moguće u potpunosti primjeniti registar na ovu inkriminaciju iz razloga što inkriminacija propisuje ekvivalenciju u viktimizaciji žrtava bez uzimanja u obzir svojstva, odnosno uzrasta pasivnog subjekta kao obilježja krivičnog djela ili težeg oblika djela, tako da, u odnosu na druge inkriminacije seksualne viktimizacije maloljetnih lica, zakonodavac kod ove inkriminacije relativizira viktimizaciju maloljetnih lica propisivanjem takve viktimizacije osnovnim oblikom djela što povlači propisivanje nižeg iznosa kazne u odnosu na teži oblik djela koji u ovoj inkriminaciji nije propisan. Dakle, u odnosu na ovu inkriminaciju, radi se o limitiranoj primjeni registra na ovu inkriminaciju iz razloga što se, prema postojećoj normativnoj propisanosti inkriminacije, radi o inkriminaciji opšteg karaktera, dok se registar, u pravilu, odnosi na inkriminacije posebnog i kvalifikatornog karaktera.

Druga specifičnost je u pogledu inkriminacija propisanih u registru pedofila RS i odnosi se na inkriminaciju „Trgovina djecom“ iz čl.180. KZ RS. Kod ove inkriminacije ne radi se o manjkavosti u pogledu normativne propisanosti kao u navedenoj inkriminaciji iz KZ FBiH, već se radi o manjkavosti koja proizilazi iz nepropisivanja primjene posebnog instituta mirovanja zastare krivičnog gonjenja na ovu inkriminaciju, propisanog u odredbi iz člana 96.st.3. KZ RS. Naime, mirovanje zastare krivičnog gonjenja propisan je u odnosu na krivične inkriminacije na štetu polnog integriteta maloljetnih lica, kao i inkriminacije protiv porodice sa djecom kao pasivnim subjektima, a ne i na ovu inkriminaciju koja je u entitetskom krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske sistematizovana u grupu krivičnih djela protiv slobode i prava građana. Takav propust zakonodavca, koji proizilazi iz člana 96.st.3. KZ RS, nije uticao da se ova inkriminacija, zajedno sa inkriminacijama propisanim u grupi krivičnih djela seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djece iz glave XV KZ RS, opravdano propiše u katalogu inkriminacija u odnosu na koje se vodi posebni registar pedofila.¹³ Svrstavanje ove inkriminacije u katalog inkriminacija iz registra pedofila, uprkos tome što ista nije propisana u spisak inkriminacija na koje se odnosi odredba o mirovanju zastare krivičnog gonjenja iz čl.96.st.3. KZ RS, je opravdan i proizilazi iz prirode ove inkriminacije koja kao jednu od ciljnih djelatnosti i subjektivno obilježje bića krivičnog djela propisuje seksualno iskorištavanje djece ili eksploataciju u svrhu prostitucije koja je i jedna od karakterističnih obilježja krivičnih djela seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djece.

¹³ Zakon o posebnom registru lica pravosnažno osuđenih za krivična djela seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djece (Službeni Glasnik Republike Srpske br.28/23) koji u članu 3 stav 1 propisuje navedenu inkriminaciju u katalogu inkriminacija u odnosu na koje se vodi ovaj registar.

3.2. Pedofilija i kaznena politika

Kaznena politika je jedan od bitnih reaktivnih mehanizama zaštite maloljetnih lica od pedofilije, jer od adekvatne kaznenopravne reakcije zakonodavca, koja se izražava preko kaznene politike, u značajnoj mjeri zavisi stepen viktimizacije maloljetnih lica i dinamika primarne delinkvencije i recidivizma u odnosu na ovaj oblik viktimizacije maloljetnih lica. Zaštita maloljetnih lica od pedofilije je uglavnom propisana u entitetskom krivičnom zakonodavstvu RS, dok u KZ FBiH još uvijek nije usklađeno zakonodavstvo sa Lanzarote konvencijom, pa time nema ni propisanosti krivičnih inkriminacija u skladu sa navedenom konvencijom, kao ni propisanih instituta kojim bi se ostvarivala zaštita maloljetnih lica od seksualnih predatora.

Polazeći od toga, kaznena politika u odnosu na kategoriju pedofila u entitetskom krivičnom zakonodavstvu RS može se sagledati preko sljedećih instituta propisanih u opštem dijelu krivičnog zakonodavstva RS koji se odnose na učinioce krivičnih djela na štetu polnog integriteta maloljetnih lica: a.) isključenost zamjene kazne zatvora novčanom kaznom za djela na štetu polnog integriteta djece, b.) nemogućnost rehabilitacije lica osuđenih za djela seksualne viktimizacije djece, c.) zabrana ublažavanja kazne za djela seksualne viktimizacije djece, d.) izricanje seksualnim predatorima mjere bezbjednosti zabrane vršenja poziva, dužnosti i djelatnosti pri čijem obavljanju se dolazi u kontakt sa djecom i e.) mirovanje zastare krivičnog gonjenja učiniocima djela na štetu polnog integriteta djece.

3.2.1. Seksualna viktimizacija djece i isključenost otkupa kazne zatvora do godinu dana - U krivičnom zakonodavstvu BiH (u članu 42a st.1. KZ BiH,¹⁴ 43a st.1. KZ

¹⁴ - KZ BiH u članu 42a, st.4 propisuje isključivanje ili izuzimanje primene ove odredbe u odnosu na dela protiv integriteta, te k.delo terorizma i ostalim delima u vezi terorizma, odnosno inkriminirajućim radnjama povezanim sa terorističkim aktivnostima. Specifično je da izuzimanje primene odredbe iz čl.42a. st.1. nije propisano za k.dela protiv čovečnosti - ratne zločine, što je prvenstveno sporno s obzirom na prirodu i obeležja bića ove inkriminacije). Prije svega, u odnosu na ovu inkriminaciju je sa punitivnog aspekta i aspekta kaznene politike neopravdano i sporno izreći zatvorsku kaznu od godinu dana, do kojeg izricanja se dolazi primjenom pravila o ublažavanju kazne ispod zakonom propisanog (posebnog) minimuma kazne, jer se u odnosu na ratne zločine ova odredba ne može primenjivati po osnovu raspona propisane zatvorske kazne, sa posebnim minimumom propisane kazne zatvora od najmanje 10 godina, alternativno sa kaznom dugotrajnog zatvora. Pored toga, neopravdano je i sporno ne uvrstiti ratne zločine u spisak inkriminacija u odnosu na koje se isključuje otkup izrečene zatvorske kazne do godine dana, tako da je postojeća propisana odredba iz člana 41a st.1 i st.4 KZ BiH, u kojoj nije navedena inkriminacija ratnih zločina, posebno manjkava i sporna, jer doprinosi retraumatizaciji - dodatnoj, sekundarnoj viktimizaciji žrtava ratnih zločina. Isključivanje izuzimanja primene ove odredbe u odnosu na ratne zločine je u koliziji sa kaznenom politikom, odnosno sporno je i sa komparativnog kriterija visine i vrste propisane kazne kod ove inkriminacije u odnosu na inkriminacije za koje je propisano isključivanje otkupa izrečene zatvorske kazne do godinu dana. Kod ove inkriminacije, u odnosu na inkriminacije za koje je propisano izuzimanje otkupa izrečene zatvorske kazne do godinu dana, propisana je viša

FBiH i 46a.st.3. KZ RS) propisana je odredba o zamjeni izrečene kazne zatvora do godinu dana novčanom kaznom. Radi se o odredbi koja propisuje da će se kazna zatvora koja ne prelazi godinu dana, na zahtjev osuđene osobe, zamjeniti novčanom kaznom.¹⁵ Kod ovog instituta ne radi se o tome da se izriče novčana kazna kao nova kazna, već se radi o zamjeni pravosnažno izrečene kazne zatvora od godinu dana novčanom kaznom, tako da se zamjena može izvršiti tek kada presuda postane pravosnažna jer pravo na podnošenje zahtjeva pripada osuđenom koji to svojstvo dobija tek sa pravosnažnošću presude.¹⁶ Ovaj institut, kao i institut supletornog zatvora, ide u prilog bogatim i predstavlja privilegiju za njih jer u oba slučaja mogu izbjeći zatvorsku kaznu, dok za siromašne predstavlja problem, tako da u oba slučaja, zbog lošeg finansijskog statusa, izdržavaju zatvorsku kaznu.

mera kazne, alternativno sa drugom, strožijom vrstom kazne - kaznom dugotrajnog zatvora koja nije propisana za navedena krivična djela iz odredbe čl.42.a. st.4. KZ BiH. Takođe, s obzirom da se, za razliku od navedenih dela, za ratne zločine, alternativno sa kaznom zatvora od najmanje 10 godina, može izreći kazna dugotrajnog zatvora, te da se osuda na takvu kaznu, prema odredbi iz čl.121.st.4. KZ BiH, ne briše iz kaznene evidencije, dok se osuda na kaznu zatvora, koja se propisuje za navedena dela, pod određenim uslovima može brisati, postavlja se pitanje kako se isključenje otkupa zatvorske kazne do godinu dana može propisati za dela sa propisanom kaznom zatvora kod koje se osude brišu iz kaznene evidencije što vodi ka rehabilitaciji lica, u odnosu na ratne zločine za koje je u alternaciji propisana kazna za koju se osuda ne briše iz kaznene evidencije čime se isključuje rehabilitacija učinilaca takvih dela. Pored navedenih razloga, te uzimajući u obzir i da su ratni zločini djela za koja ne zastarjeva krivično gonjenje i izvršenje kazne, kod inkriminacija ratnih zločina i drugih dela protiv čovečnosti treba isključiti otkup zatvorske kazne zbog brojnih predmeta koji su na čekanju, ili su u postupku pred Sudom BiH, te kako bi se, s jedne strane, zbog njihove brojnosti i učestalosti u proteklom ratu mogla postići tranzicijska pravda, te s druge strane, izbjegla retratumatizacija žrtava ratnih zločina i njihova dodatna, sekundarna viktimizacija. Dakle, kod ovog zakonskog rešenja, ne vidi se kriterijum kojim se zakonodavac rukovodio kada je propisao zabranu kazne zatvora novčanom kaznom baš kod tih krivičnih dela, jer ona nisu uopšte teža u odnosu na ratne zločine, naročito kada se uzmu u obzir navedeni komparativni kriteriji, te činjenica da su ratni zločini i zločini protiv čovječnosti, kao i zločin genocida djela koja za koja krivično gonjenje i izvršenje kazne ne zastarjeva.

¹⁵ Jezička formulacija odredbe ukazuje na imperativnu, odnosno obligatornu prirodu njene propisanosti što nedvosmisleno proizilazi iz toga što zakonodavac koristi termin „će se“ (a ne „može se“ što bi impliciralo fakultativnu prirodu odredbe) na zahtjev osuđene osobe zamjeniti kazna zatvora do godinu dana novčanom kaznom. Time se propisuje otkup zatvorske kazne koji je neupitne prirode, jer se, prema propisanoj odredbi, sudu ne daje mogućnost da odlučuje, odnosno, da, kao kod fakultativne propisanosti odredbe, disponira opcijom u odlučivanju razmatrajući opravdanost takve zamjene uz uzimanje u obzir svih okolnosti od značaja za ocjenu takve opravdanosti, a naročito ocjenu suda o tome da li posebne okolnosti djela i učinioca ukazuju da se novčanom kaznom može postići svrha kažnjavanja. Ovakvom formulacijom odredbe, zamjena kazne zatvora do godinu dana novčanom kaznom je neupitna i zavisi samo od toga da li je osuđeno lice podnijelo zahtjev za takvu zamjenu. Intencija zakonodavca za propisivanje obligatorne, umjesto fakultativne, odredbe o otkupu zatvorske kazne do godinu dana se, najvećim dijelom, ogleda u nastojanju da se rasterete zatvorske ustanove od osuđenika na takve zatvorske kazne.

¹⁶ Jovašević, D, Mitrović, Lj, Ikanović, V - Komentar Krivičnog zakonika Republike Srpske – drugo izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Službeni Glasnik Republike Srpske Banja Luka, 2021g, str.163.

U okviru ovog propisanog instituta, u entitetskom krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske, od značaja za zaštitu maloljetnih lica od seksualne viktimizacije, u članu 46a.st.4. KZ RS propisana je odredba o izuzimanju, odnosno isključenosti zamjene kazne zatvora od godine dana novčanom kaznom za djela na štetu polnog integriteta maloljetnih lica, uključujući i trgovinu djecom.¹⁷ Radi se o odredbi koja predstavlja bitan vid zaštite maloljetnih lica od seksualne viktimizacije odnosno njihove retraumatizacije i dodatne seksualne viktimizacije. Ovakvu odredbu ne propisuje entitetsko krivično zakonodavstvo Federacije u kojem je, prema postojećem zakonskom rješenju, otkup zatvorske kazne moguć za lica osuđena na zatvorsku kaznu do godinu dana za bilo koje krivično djelo uključujući i djela seksualne viktimizacije djece, kao i djela porodičnog nasilja što je u suprotnosti sa svrhom kažnjavanja, te istovremeno vodi ka retraumatizaciji i dodatnoj, sekundarnoj viktimizaciji maloljetnog lica.

Ovakvom propisanom odredbom, kojom se otkup zatvorske kazne omogućava licu osuđenom za bilo koje krivično djelo (ne samo za lakše i srednje teško, već i teško krivično djelo u koje svakako spadaju djela seksualne viktimizacije djece, kao i porodičnog nasilja) u trajanju do godine dana, zakonodavac je, sa aspekta zaštite maloljetnih lica od seksualne zloupotrebe i iskorištavanja, potcjenio činjenicu da je osuđenik na kaznu zatvora do godine dana izvršio seksualnu viktimizaciju maloljetnog lica što je djelo koje ostavlja teške posljedice po žrtvu, pogotovo kada se radi o djetetu kao vulnerabilnoj kategoriji žrtava teških inkriminacija, naročito kada su u pitanju inkriminacije seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djeteta. U vezi navedenog, neophodno je, kao prijedlog *de lege ferenda*, propisati i u entitetskom krivičnom zakonodavstvu FBiH odredbu o isključenosti otkupa zatvorske kazne od godinu dana za djela na štetu polnog integriteta maloljetnih lica, kako bi se postigao adekvatan legislativni okvir zaštite maloljetnih lica od seksualne viktimizacije, te sprečila retratratimizacija i sekundarna viktimizacija maloljetnih lica.

Propisivanje odredbe o zabrani otkupa zatvorske godine do godinu dana je neophodno i kako bi se omogućila primjena odredbe iz člana 9 Zakona o posebnom registru lica pravosnažno osuđenih za krivična djela protiv spolne slobode i morala prema djeci i maloljetnicima u Federaciji BiH,¹⁸ kao *lex specialis*, kojom se propisuje da sud može odlučiti da se prema licu osuđenom za neko od djela na štetu polnog integriteta maloljetnih lica, nakon izdržane kazne zatvora, mogu primijeniti posebne mjere kao što su obavezno javljanje organu mjerodavnom za unutrašnje poslove, obavezno obavješćavanje o putovanju izvan mjesta stanovanja i promjeni ličnih podataka i obavezno uzdržavanje od posjećivanja jesta i objekata na kojima se okupljaju djeca. Drugim rječima, propisivanje

¹⁷ Zakonodavac je sasvim opravdano u spisak inkriminacija u odnosu na koje je isključena zamjena kazne zatvora koja ne prelazi godinu dana novčanom kaznom uvrstio i inkriminaciju "trgovina djecom" iz člana 146, kao i inkriminaciju "udruživanje radi vršenja krivičnih djela trgovine ljudima i djecom" iz člana 147 KZ RS. Premda trgovina djecom nije sistematizovana u grupu krivičnih djela seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djeteta, već je sistematizovana u grupu krivičnih djela protiv slobode i prava građana, ova inkriminacija je, u spisak inkriminacija u odnosu na koje je isključena zamjena kazne zatvora koja ne prelazi godinu dana novčanom kaznom, opravdano uvrštena ne samo po osnovu težine djela, već po osnovu povezanosti sa djelima seksualne viktimizacije djece (radi čega je i uvrštena u registar pedofila) jer je jedna od ciljnih djelatnosti ove inkriminacije, kao bitnog, subjektivnog, obilježja bića ovog krivičnog djela seksualna eksploatacija djeteta, odnosno njegovo iskorištavanje u svrhu prostitucije.

¹⁸ Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br.13/24

odredbe o zabrani otkupa zatvorske kazne do godinu dana za učinioce djela na štetu polnog integriteta maloljetnih lica je nužno iz razloga što postojeća odredba iz člana 43a.st.1. KZ FBiH o otkupu zatvorske kazne do godinu dana *prima facie* čini neefektivnom odredbu iz člana 9 navedenog Zakona u odnosu na lica osuđena na kaznu zatvora do godinu dana za neko od djela seksualne viktimizacije, jer takva lica će iskoristiti mogućnost koju im pruža postojeća odredba da otkupe zatvorsku kaznu i izbjegnu izdržavanje kazne, čime se čini upitnim njihovo podvrgavanje primjeni posebnih mjera jer se iste odnose samo na lica koja su izdržala zatvorsku kaznu koju su ova lica izbjegla izdržavati po osnovu njene zamjene novčanom kaznom.

3.2.2. Seksualna viktimizacija djece i nemogućnost rehabilitacije

Jedan od značajnih aspekata zaštite maloljetnih lica od pedofilije u Bosni i Hercegovini propisan je u entitetskom krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske koji u čl.89.st.5 propisuje nemogućnost rehabilitacije u odnosu na učinioce krivičnih djela na štetu polnog integriteta djece. Ova odredba je izuzetak od prihvaćenog koncepta pune rehabilitacije osuđenika koji se u KZ RS temelji na fikciji neosuđivanosti.¹⁹ Naime, prema propisanoj odredbi osuda na kaznu zatvora za dela na štetu polnog integriteta maloletnih lica ne briše se iz kaznene evidencije, što je u koliziji sa određenjem rehabilitacije koja podrazumeva pravo osuđenog da uz ukidanje pravnih posledica osude prema njemu, i sama krivična osuda bude brisana iz krivične evidencije. Na taj način, rešenjem da se osuda na kaznu zatvora za dela na štetu polnog integriteta maloletnih lica ne briše iz kaznene evidencije, isključeno je nastupanje rehabilitacije osuđenog, jer se time lice ne može smatrati neosuđivanim licem koji bi bio izjednačen sa ostalim građanima.

Ova odredba iz člana 89.st.5. KZ RS je izuzetak od pravila propisanog u stavu 1 istog člana prema kojem se rehabilitacijom briše osuda i prestaju sve njene pravne posledice, a osuđeni se smatra neosuđivanim. Time je za lica osuđena za dela na štetu polnog integriteta djece vezana stigma i etiketa osuđivanosti, kao nepremostiva prepreka za nastupanje njihove rehabilitacije, tako da stvarne rehabilitacije nema ako osuda nije brisana iz kaznene evidencije, bez obzira što je brisanje osuda samo način ostvarivanja fikcije neosuđivanosti.

Bez obzira koliko, s jedne strane u entitetskom krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske, ovakvo zakonsko rješenje, koje prema navedenoj odredbi pruža pojačanu zaštitu maloljetnim licima od seksualne viktimizacije, eventualno izgledalo stigmatizirajuće za učinioce ovih dela jer isti nose trajni pečat osuđivanosti i ne mogu ga skinuti iz razloga što se osuda na kaznu zatvora za takva dela ne briše iz kaznene evidencije, s druge strane je veoma dubiozno i loše postojeće zakonsko rešenje iz drugog entitetskog krivičnog zakonodavstva Federacije Bosne i Hercegovine koje ne propisuje navedenu odredbu i čini neupitnim nastupanje rehabilitacije osuđenih seksualnih predatora i njihovo izjednačavanje sa drugim građanima.

S obzirom na takvo zakonsko rješenje u KZ FBiH, a polazeći sa stajališta zaštite maloljetnih lica od pedofilije u ovom entitetskom krivičnom zakonodavstvu, postavlja se pitanje uolikoj meri rehabilitovanje takvih osuđenika ostavlja traga na žrtve takvih

¹⁹ Babić, M, Marković, I - *Krivično pravo - Opšti dio*, Pravni fakultet Banja Luka, 2019 g, str. 458.

krivičnih dela i doprinosi njihovoj retraumatizaciji i dodatnoj, sekundarnoj viktimizaciji, naročito ako se uzme u obzir priroda krivičnog djela za koja su osuđeni i uzrast djece kao najvulnerabilnije kategorije žrtava krivičnih djela, pri čemu njihova vulnerabilnost još više dolazi do izražaja kada su viktimizovani djelima na štetu njihovog polnog integriteta.

3.2.3. Seksualna viktimizacija djece i zabrana ublažavanja kazne

Kao jedan od značajnih oblika zaštite maloljetnih lica od pojedinih delikata seksualne viktimizacije, propisan je u krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske odredbom iz člana 54.st.3. kojom zakonodavac isključuje mogućnost zakonskog i sudskog ublažavanja kazne u slučaju da sud odmjerava kaznu za pojedina odabrana krivična djela među koje spada krivično djelo "silovanje" iz člana 167 KZ, "obljuba nad nemoćnim licem" iz člana 167 KZ i "Obljuba sa djetetom mlađim od 15 godina" iz člana 172 KZ RS, kao i u odnosu na krivična djela "terorizam" (čl.299 KZ) i "finansiranje terorističkih aktivnosti" (čl.300 KZ),²⁰ te u odnosu na učinioce koji je ranije dva ili više puta osuđivan za istovrsno krivično djelo.

Kada se već kod instituta ublažavanja kazne zakonodavac opredjelio za isključenje ublažavanja kazne u odnosu na učinioce navedenih krivičnih djela, nije najjasniji kriterij kojim se zakonodavac rukovodio pri izboru samo ovih krivičnih djela. Ako se uzme u obzir težina krivičnog djela i visok nivo viktimizacije koji je nesporan kod navedenih krivičnih djela, naročito kod djela u kojima se viktimiziraju djeca, sasvim bi logično bilo da u spisak inkriminacija koje isključuju ublažavanje kazne bude uvršteno i teško ubistvo, što zakonodavac nije učinio,²¹ tako da ni kriterij težine učinjenog krivičnog djela nije u potpunosti primjenjen pri propisivanju isključenosti ublažavanja kazne.

Takođe, nezavisno od kriterija težine učinjenog krivičnog djela izraženog kroz najveću i najmanju mjeru propisane kazne za učinjeno djelo, sa aspekta zaštite djece od seksualne viktimizacije, zakonodavac je načinio propust što i djelo "Obljuba zloupotrebom položaja" nije uvrstio u spisak inkriminacija koje isključuju ublažavanje kazne. Činjenica je da kod ovog djela nije visok kazneni raspon zaprečene kazne koja iznosi od 2 do 5 godina, što u odnosu na navedena krivična djela na koja se odnosi isključenje ublažavanja kazne predstavlja djelo manje težine, ali ovo djelo ima svoj specifikum zbog kojeg bi trebalo biti uvršteno, nezavisno od raspona zaprečene kazne, iz razloga što je djelo takve prirode da se kao njegovi izvršioc, iako to u odredbi nije eksplicite propisano, ali to proizilazi iz logičkog tumačenja odredbe i prirode inkriminacije, pojavljuju i lica u svojstvu nastavnika, vaspitača, staratelja, odnosno lica kojim je dijete povjereno radi učenja, vaspitanja i staranja, tako da odredba iz člana 54.st.3. KZ RS o zabrani ublažavanja kazne nije prepreka za ublažavanje kazne ako se kao učinilac pojave nastavnik ili vaspitač što je u kontradikciji sa odredbom iz člana 77.st.2. KZ RS po kojoj se učiniocu krivičnog

²⁰ Krivično zakonodavstvo Srbije propisuje ovu odredbu, pri čemu je propisan širi krug inkriminacija na koje se odnosi ova odredba. Pored toga, zabrana ublažavanja kazne se, prema članu 5 st.1 Zakona o posebnim mjerama za sprečavanje vršenja krivičnih djela protiv polne slobode prema maloljetnim licima, primjenjuje na sve inkriminacije seksualne viktimizacije maloljetnih lica što znatno proširuje krug inkriminacija na koje se primjenjuje zabrana ublažavanja kazne.

²¹ U takva djela, po osnovu težine, trebalo bi uvrstiti i teški oblik nasilja u porodici sa smrtnom posljedicom člana porodice iz čl.190.st.4. KZ RS.

djela učinjenog na štetu polnog integriteta djeteta izriče mjera bezbjednosti zabrane potpunog vršenja poziva, djelatnosti ili dužnosti pri čijem obavljanju se ostvaruje neposredan kontakt sa djetetom. Dakle, u krug inkriminacija za koje se isključuje ublažavanje kazne, bez obzira na kazneni raspon propisane kazne, radi zaštite maloljetnih lica od eventualne buduće seksualne viktimizacije, trebalo je uvrstiti i navedenu inkriminaciju, jer pri propisivanju instituta isključenosti ublažavanja kazne u odnosu na učinioce pojedinih krivičnih djela, sa aspekta zaštite maloljetnih lica od seksualne viktimizacije, potpuno je dubiozno propisivati mogućnost ublažavanja kazne učiniocima krivičnih djela koja su izvršila pri obavljanju povjerenih poslova u kontaktu sa djecom. Naime, s obzirom da se radi o djelima koja po osnovu poziva koji obavljaju omogućava takvim licima svakodnevni, odnosno redovni kontakt sa djecom, takvim učiniocima krivičnih djela se, radi otklanjanja uslova i okolnosti koji im omogućavaju da ubuduće čine krivična djela, izriče bez vremenskog ograničenja mjera bezbjednosti zabrane vršenja poziva, djelatnosti i dužnosti pri čijem obavljanju se ostvaruje kontakt sa djecom. U tom smislu, odredba iz člana 54.st.3 KZ RS, koja ne uvrštava učinioce ovog krivičnog djela u odnosu na koje se primjenjuje isključenost ublažavanja kazne, u znatnoj mjeri potire efekte propisanih rješenja iz člana 77.st.2. istog zakona. Polazeći od navedenog, te uzimajući u obzir da ni teško ubistvo (kao i još neka teška krivična djela) nije uvršteno u spisak inkriminaciju u odnosu na koje je, prema odredbi iz člana 54.st.3. KZ RS, isključeno ublažavanje kazne, nisu u potpunosti jasni kriteriji kojima se zakonodavac rukovodio pri izboru samo navedenih krivičnih djela u odnosu na koje se isključuje ublažavanje kazne.

S druge strane, i sama primjena ovog instituta je dubiozna jer se odredbom iz člana 54.st.3. KZ dejstvo opštih krivičnopravnih instituta u izvjesnoj mjeri derogira²² kao što je to kod instituta pokušaja krivičnog djela kao jednog od fakultativnih zakonskih osnova za ublažavanje kazne. Tako npr, sud učiniocu koji pokuša silovanje po osnovu pokušaja ne bi mogao ublažiti kaznu, nezavisno od toga što je stepen nevrjednosti nedovršenog djela po svojoj suštini znatno niži nego u slučaju dovršenog delikta. Na ovom primjeru sud ne bi mogao kaznu ublažiti čak i ako smatra da bi ublažena kazna odgovala svrsi kažnjavanja.²³

U pogledu ublažavanja kazne, premda je po pravilu prihvaćeno ograničeno ublažavanje kazne, zakon je izuzetno propisao i mogućnost neograničenog ublažavanja koje, prema odredbi iz člana 54.st.4. KZ RS, postoji u svim onim slučajevima u kojima je predviđena mogućnost oslobođenja od kazne. Ublažavanje kazne nije zabranjeno ukoliko se radi o situaciji kada je sud ovlašten da učinioca oslobodi od kazne, kada se kazna može neograničeno ublažiti. Primjenom ove odredbe vraća se dejstvo opštim krivičnopravnim institutima kao fakultativnim zakonskim osnovama za ublažavanje kazne kao npr. kod instituta dobrovoljnog odustanka. Tako bi primjenom ove odredbe učiniocu koji je npr. dobrovoljno odustao od dovršenja započetog silovanja sud kaznu ipak mogao da izrekne ispod zakonskog minimuma. Dakle, ako je sud bio ovlašten da oslobodi učinioca od kazne, a nije se opredjelio za takvu mogućnost, sud na osnovu člana 54.st.4. KZ RS može ublažiti kaznu učiniocu bez obzira na granice sudskog ublažavanja, propisane u stavu 1, kao i na druga ograničenja propisana u stavu 2 i 3 istog člana. U takvim slučajevima sud nije vezan

²² Delić, N - "*Zabrana (isključenje) ublažavanja kazne u određenim slučajevima*", Crimen, Beograd, br. 2/2010, str.238.

²³ Vuković, I - *Krivično pravo - Opšti deo*, Pravni fakultet Beograd, 2021g, str.491.

ograničenjima predviđenim kod ograničenog ublažavanja, tako da kaznu može ublažiti ili po mjeri ili po vrsti, a to znači da u pogledu mjere kaznu može ublažiti sve do opšteg minimuma, ili u pogledu vrste umjesto propisane može izreći blažu vrstu kazne, kao što nije vezan ni ograničenjima u pogledu zabrane ublažavanja kazne za navedena djela prema odredbi iz člana 54.st.3. KZ RS. Dakle, ovlaštenje suda da učinioca krivičnog djela oslobodi od kazne, kada postoje uslovi za to, daje sudu mogućnost ublažavanja kazne bez ograničenja propisanih za ublažavanje kazne, tako da ono limitira primjenu odredbe o zabrani ublažavanja kazne iz stava 3 istog člana, te kao takvo predstavlja izuzetak od zabrane ublažavanja kazne. U pogledu odredbe iz člana 54.st.4. KZ RS o mogućnosti suda da učiniocu kaznu neograničeno ublaži kada je ovlašten da ga oslobodi od kazne, a nije se opredjelio za takvu mogućnost, treba istaći i da nema te izričite odredbe, primjenom logičkog tumačenja (*argumentum a fortiori*) došlo bi se do tog rezultata, jer ako sud može učinioca osloboditi od kazne, onda mu u tim slučajevima (ako smatra da oslobađanje nije opravdano) kaznu može neograničeno ublažiti, tj ako može više, onda može i manje.²⁴

3.2.4. Seksualna viktimizacija djece i zabrana vršenja poziva, dužnosti i djelatnosti

Krivični zakon RS posebnu pažnju posvećuje otklanjanju opasnosti od vršenja krivičnih djela na štetu polnog integriteta djeteta. Naime, jedan od značajnih aspekata zaštite maloljetnih lica od seksualnih predatora ostvaruje se u okviru mjere bezbjednosti zabrane vršenja poziva, dužnosti i djelatnosti iz člana 77 KZ RS koji u stavu 2, u odnosu na učinioca krivičnog djela na štetu polnog integriteta djeteta, propisuje zabranu potpunog vršenja poziva, dužnosti i djelatnosti pri čijem obavljanju se ostvaruje neposredan kontakt sa djecom.²⁵

U cilju postizanja bolje zaštite maloljetnih lica od seksualne viktimizacije u entitetskom krivičnom zakonodavstvu RS, ova mjera bezbjednosti je, u pogledu propisanosti i izricanja, strožija kada su u pitanju krivična djela učinjena na štetu polnog integriteta maloljetnih lica, nego kada se radi o krivičnim djelima u kojima su viktimizirana punoljetna lica. Naime, kada se izriče učiniocima krivičnih djela na štetu polnog integriteta maloljetnih lica, ova mjera bezbjednosti je strožija sa četiri aspekta: a.) aspekta propisanosti uslova za izricanje ove mjere učiniocima seksualne viktimizacije maloljetnih lica, b.) aspekta obima zabrane izricanja, c.) aspekta načina propisivanja i d.) temporalnog aspekta izricanja ove mjere bezbjednosti.

²⁴ Stojanović, Z - *Krivično pravo – Opšti deo*, Pravna knjiga Beograd, 2019g, str. 327

²⁵ Krivično zakonodavstvo Federacije BiH ne propisuje ovu odredbu. Međutim, u drugom propisu na kantonalnom nivou (pojedininim kantonima) kao što je zakon kojim se reguliše djelatnost osnovnog i srednjeg obrazovanja propisana je odredba o zabrani obavljanja poslova u navedenim djelatnostima osobama koje su osuđene za neko od krivičnih djela na štetu polnog integriteta maloljetnog lica. Tako npr. Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju Kantona Sarajevo (Službene novine KS, br.23/17, 33/17, 30/19 i 34/20) u poglavlju koje se odnosi na prepreke za zasnivanje radnog odnosa u članu 87.st.1. propisuje da lice koje je pravosnažno osuđeno za krivično djelo koje je, s obzirom na prirodu krivičnog djela, čini nepodobnom za rad sa učenicima, neće biti izabrano za nastavnika ili radnika škole. Takvu odredbu propisuje i Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju Tuzlanskog kantona i Zakon o osnovnom i opštem srednjem odgoju i obrazovanju USK.

U odnosu na pravilo koje se odnosi na jedan od obaveznih uslova vezanih za izricanje ove mjere da se ova mjera bezbjednosti može izreći samo na osnovu zloupotrebe poziva, dužnosti i djelatnosti, u pogledu uslova za izricanje ove mjere bezbjednosti učiniocima krivičnih djela na štetu polnog integriteta maloljetnih lica, ne traži se da je učinilac zloupotrebio poziv, dužnost i djelatnost za izvršenje krivičnog djela na štetu polnog integriteta djeteta, već je dovoljno da je takvo krivično djelo izvršeno. To, dakle, znači da se ova mjera učiniocima krivičnih djela na štetu polnog integriteta djeteta izriče i kada nije došlo do zloupotrebe poziva, dužnosti i djelatnosti, već da je sama činjenica izvršenja takvog djela dovoljan osnov za njeno izricanje.²⁶ Ovo zakonsko rješenje iz člana 77.st.2. KZ RS je logična posljedica opšteprihvaćenog stava da lica koja su učinila krivična djela seksualne viktimizacije djeteta nisu podobna da obavljaju bilo kakav posao koji ih dovodi u neposredan kontakt sa djecom, jer su to okolnosti koje im olaksavaju, odnosno omogućavaju vršenje takvih djela.²⁷

U pogledu obima zabrane izricanja ove mjere bezbjednosti, u cilju efikasnije zaštite djece od seksualnih predatora, u odnosu na izricanje ove mjere bezbjednosti prema učiniocima drugih krivičnih djela, zakonodavac u KZ RS propisuje drugačije rješenje kada se ova mjera bezbjednosti izriče licima za krivična djela učinjena na štetu polnog integriteta djeteta. U odnosu na ovu mjeru bezbjednosti koja se izriče licima za druga krivična djela (učinjena kako prema maloljetnim, tako i prema punoljetnim žrtvama) propisan je opcioni obim izricanja zabrane vršenja poziva, dužnosti i djelatnosti, tako da obuhvata zabranu potpunog ili djelimičnog vršenja poziva, dužnosti i djelatnosti, odnosno zabranu njihovog vršenja u potpunosti ili djelimično. Međutim, kada se ova mjera bezbjednosti izriče učiniocima krivičnih djela na štetu polnog integriteta djeteta, zakonodavac je u cilju otklanjanja opasnosti od vršenja takvih krivičnih djela, propisao isključivo zabranu potpunog vršenja poziva, dužnosti i djelatnosti čijim obavljanjem se ostvaruje kontakt sa djecom. Radi se, dakle, o zabrani vršenja poziva, dužnosti i djelatnosti u potpunosti, tako da se ne ostavlja prostor učiniocima takvih krivičnih djela da izrečenom mjerom zabrane obavljaju bilo kakav posao koji bi ih doveo u kontakt sa maloljetnim licima. Dakle, obim zabrane vršenja poziva, dužnosti i djelatnosti seksualnim predatorima pri izricanju ove mjere je veći, jer se kroz formulaciju zabrane potpunog vršenja poziva, dužnosti i djelatnosti implicira sveobuhvatna zabrana, odnosno zabrana vršenja svih poslova koji ih dovode u kontakt sa djecom, tako da se ne može ostaviti prostor da izvan ove zabrane budu obuhvaćeni pojedini poslovi koji bi im omogućavali kontakt sa djecom.

Zaštita maloljetnih lica od seksualnih predatora propisivanjem ove mjere bezbjednosti ostvaruje se i preko načina propisivanja ove mjere bezbjednosti. Izricanje mjere bezbjednosti iz člana 77. KZ RS je fakultativno, osim kada je u pitanju ova mjera

²⁶Pored navedenog, sud može počinitelju krivičnog djela seksualne viktimizacije djece izreći mjeru bezbjednosti zabrane vršenje poziva, dužnosti i djelatnosti ne samo kada i nije zloupotrebio poziv, dužnost i djelatnost pri izvršenju takvog djela, već i kada takvo djelo nije bilo počinjeno u obavljanju dužnosti i djelatnosti u kojoj ostvaruje kontakt sa djecom (vid, *Novoselac, P, Martinović, I - Komentar Kaznenog zakona, I knjiga – Opći dio*, Narodne novine Zagreb, 2019g, str.444), tako da se u takvom slučaju pri izricanju ove mjere seksualnim predatorima ne utvrđuje neposredna, kauzalna povezanost između izvršenog djela i obavljane dužnosti i djelatnosti, jer djelo nije počinjeno u obavljanju dužnosti i djelatnosti.

²⁷ Babić, M, Marković, I, op, cit, str. 405-406.

bezbjednosti iz stava 2 koja se odnosi na njeno izricanje učiniocima krivičnih djela na štetu polnog integriteta maloljetnih lica. Naime, ova mjera bezbjednosti iz čl.77.sz.2. KZ RS se obavezno izriče učiniocima krivičnih djela na štetu polnog integriteta djece, tako da zakonodavac ne propisuje fakultativnost u njenom izricanju,²⁸ te time ne ostavlja sudu mogućnost da disponira u izboru pri odlučivanju da li izreći ovu mjeru bezbjednosti u datim okolnostima ili ne, već ga obavezuje da istu i bezuslovno izrekne na temelju samog izvršenja nekog od krivičnih djela seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djece.

Pored navedenih aspekata, zaštita djece od seksualnih predatora, koja je propisivanjem ove mjere bezbjednosti usmjerena na otklanjanje uslova i okolnosti koje takvim licima omogućavaju vršenje takvih krivičnih djela, u okviru propisivanja ove mjere bezbjednosti ostvaruje se i u pogledu njenog temporalnog aspekta izricanja. Naime, u odnosu na ograničeni vremenski rok trajanja ove mjere bezbjednosti pri njenom izricanju učiniocima drugih krivičnih djela, trajanje ove mjere bezbjednosti izrečene učiniocima krivičnih djela na štetu polnog integriteta djeteta je neograničeno, tako da je zakonodavac eksplicite naveo da se ova mjera bezbjednosti u odnosu na takve učinioce krivičnih djela izriče bez vremenskih ograničenja.²⁹ Premda se ova mera bezbjednosti prema učiniocima krivičnih djela na štetu polnog integriteta djeteta izriče i kada nije došlo do zloupotrebe poziva, dužnosti i djelatnosti, već i kada je samo izvršeno takvo krivično djelo, ovakvo zakonsko rješenje iz člana 77.st.3, a u vezi sa stavom 2 implicira, odnosno naročito uzima u obzir da je lice učinilo krivično djelo na štetu polnog integriteta djeteta zloupotrebom poziva, dužnosti i djelatnosti, te ono izražava intenciju zakonodavca da se licu koje je zloupotrebilo poziv, dužnost i djelatnost kako bi seksualno zloupotrebio dijete trajno zabrani obavljanje takve djelatnosti.

U odnosu na ovu intenciju zakonodavca u KZ RS kojom se, prema odredbi iz člana 77.st.3, obligatornim propisivanjem izricanja bez vremenskog ograničenja ove mjere bezbjednosti, seksualnim predatorima želi sprečiti dalja seksualna viktimizacija djeteta zloupotrebom poziva dužnosti i djelatnosti, u pojedinim krivičnim zakonodavstvima ova mjera se seksualnim predatorima izriče i kada djelo nije počinjeno u obavljanju poziva, dužnosti i djelatnosti u kojima se ostvaruje kontakt sa djecom (čl.71.st.3.KZ Hrvatske), tako da je cilj (prema KZ Hrvatske fakultativnog) propisivanja izricanja ove mjere seksualnim predatorima u neograničenom vremenskom trajanju i da se, s obzirom na navedenu okolnost, učinioci takvih djela spreče da se u budućnosti počnu baviti takvom djelatnošću.³⁰

²⁸ U odnosu na učinioce drugih krivičnih djela, zakonodavac u KZ RS propisuje fakultativnost u izricanju ove mjere bezbjednosti, s tim da je zakonodavac ostavio mogućnost da se, prema članu 77.st.5. KZ RS, zakonom može odrediti obavezno izricanje ove mjere bezbjednosti.

²⁹ Sličnu odredbu o izricanju ove mjere bezbjednosti bez vremenskog ograničenja, odnosno doživotno propisuje i KZ Hrvatske u čl.71.st.3, s tim da zakonodavac propisuje fakultativnost u njenom izricanju bez vremenskog ograničenja, tako da se može a i ne mora izreći doživotno učiniocu takvih krivičnih djela. Zakonodavac u KZ Hrvatske propisuje znatno širi katalog inkriminacije u odnosu na koje se njenim učiniocima ova mjera može izreći doživotno. Takođe, pored fakultativnosti u izricanju ove mjere bezbjednosti bez vremenskog ograničenja, zakonodavac je u članu 71.st.7. KZ Hrvatske, u odnosu na učinioce kojima je ova mjera izrečena bez vremenskog ograničenja, propisao mogućnost preispitivanja mjere nakon proteka određenog vremena.

³⁰ Novoselec, P, Martinović, I - *Komentar Kaznenog zakona, Opći dio*, Narodne novine Zagreb, 2019g, str.444.

3.2.5. Seksualna viktimizacija djece i zastarjelost krivičnog gonjenja

Jedan od aspekata zaštite maloljetnih lica od seksualne viktimizacije odnosi se i na propisivanje posebnih pravila u odnosu na momenat otpočinjanja roka zastarjelosti krivičnog gonjenja učinilaca krivičnih djela na štetu polnog integriteta maloljetnih lica.

Rok zastarjelosti kao vremenski period koji je potrebno da protekne da bi nastupila zastarjelost krivičnog gonjenja vezuje se za određene kriterije u krivičnom pravu. Prije svega, dužina trajanja ili vremenski period roka zastarjelosti zavisi od težine učinjenog krivičnog djela, tako da što je krivično djelo teže to je duži i rok čijim protekom takvo krivično djelo zastarjeva.

Osnovno pravilo je da se u odnosu na krivična djela propisana u krivičnom zakonu primjenjuje opšti kriterij za računanje roka zastarjelosti, tako da se prema opštem kriteriju zastarjelost krivičnog gonjenja za počinjeno krivično djelo računa od dana učinjenja krivičnog djela.

Međutim, u cilju zaštite maloljetnih lica od seksualne zloupotrebe i iskorištavanja, entitetski zakonodavac u KZ RS je u članu 95.st.3. propisao odredbu prema kojoj se u odnosu na inkriminacije u kojima se maloljetna lica pojavljuju kao žrtve seksualne zloupotrebe i iskorištavanja, kao i žrtve porodičnog nasilja, primjenjuje drugo pravilo u odnosu na momenat otpočinjanja roka zastarjelosti, odnosno drugi kriterij za računanje roka zastarelosti. Naime, u odnosu na ova dela, zbog specifičnog uzrasta viktimiziranog lica, ne primenjuje se opšti kriterij za računanje roka zastarelosti - kriterij vremena učinjenja krivičnog dela, već kriterij sticanja pune zrelosti viktimiziranog lica, tako da se rok zastarelosti kod tih dela ne računa od vremena učinjenja krivičnog dela, već od sticanja punoletstva maloletnog lica.³¹ Na taj način, pomeraju se rokovi računanja zastarelosti od vremena učinjenja krivičnog dela do vremena sticanja punoletstva viktimiziranog lica. To pomeranje momenta otpočinjanja roka zastarelosti od dana učinjenja krivičnog dela na štetu polnog integriteta maloletnog lica do dana sticanja punoletstva viktimizovanog maloletnog lica zove se poseban slučaj mirovanja zastare krivičnog gonjenja ili odgođeno otpočinjanje roka zastare krivičnog gonjenja. Dakle, poseban slučaj mirovanja zastare krivičnog gonjenja se primenjuje za učinioce krivičnih dela na štetu polnog integriteta maloletnih lica, i radi se o institutu procesne naravi propisanom u članu 96.st.3. KZ RS, koji predstavlja jedan od legislativnih oblika zaštite polnog integriteta maloletnih lica u entitetskom krivičnom zakonodavstvu RS.

Treba istaći da se poseban slučaj mirovanja zastare krivičnog gonjenja vezuje isključivo za dijete jer se ova odredba odnosi isključivo na kategoriju djece kao žrtava krivičnih djela seksualne viktimizacije. To znači da njegovi efekti prestaju ukoliko dođe do smrti djeteta, kao žrtve seksualne ili porodične viktimizacije, od vremena učinjenja krivičnog djela do sticanja punoljetstva, odnosno prije nego što je navršilo 18 godina, jer tada ponovo stupaju na snagu i primjenjuju se opšti (neprodužni) rokovi zastarjelosti krivičnog gonjenja.³²

³¹ Tako npr ukoliko je počinjeno krivično djelo obljube sa djetetom mlađim od 15 godina iz člana 172 KZ RS, zastara krivičnog gonjenja za učinioca tog krivičnog djela miruje sve do dana u kojem će seksualno viktimizovano dijete navršiti 18 godina.

³² Novoselec, P, Martinović, I, op, cit, str. 495.

Propisivanje ovakvog kriterija za računanje roka zastarjelosti krivičnog gonjenja kod inkriminacija seksualne i porodične viktimizacije djece proizilazi iz specifičnog uzrasnog svojstva i nedovoljne zrelosti žrtve ovih inkriminacija. Naime, zbog specifičnog psihičkog stanja u kojem se takva žrtva nalazi, i u vezi s tim izloženosti raznim oblicima pritiska i zastrašivanja od strane počinioca, pogotovo ako su počinioci iz porodičnog, odnosno blisko-srodnčkog miljea pa vrše pritisak na žrtvu da šuti, ona nije u stanju da u tom periodu podnese prijavu o izvršenom krivičnom djelu. Takva djela u tom periodu ostaju pod velom tamne brojke kriminaliteta jer se takva žrtva zbog navedenih specifičnosti vezanih za njih ne mogu odvažiti da takvo djelo prijavi. Zbog toga je smisao propisivanja mirovanja ili odgođenog započinjanja roka zastare krivičnog gonjenja za inkriminacije seksualne, kao i porodične, viktimizacije djece u tome da se djetetu kao žrtvi omogućiti da, sa sticanjem punoljetstva, samo donese odluku o podnošenju izvještaja o počinjenom krivičnom djelu, te da joj se na taj način omogućiti da naknadno pokrene postupak.³³

Sasvim je sugurno da je propisivanje odredbe iz člana 96..st.3. KZ RS u funkciji ostvarivanja bolje zaštite maloljetnih lica od seksualne i porodične viktimizacije, te bi, stoga, imajući u vidu da se radi o inkriminacijama u entitetskoj i distriktnoj nadležnosti, kao prijedlog *de lege ferenda* ovakvu odredbu trebalo propisati i u entitetskim krivičnom zakonodavstvu FBiH, kao i distriktnom krivičnom zakonodavstvu.

Pored navedenog, u pogledu uticaja nezastarivosti krivičnog gonjenja na zaštitu maloljetnih lica od seksualne viktimizacije, izmjenama krivičnog zakonodavstva Republike Srpske iz 2021 godine, kojim je uvedena kazna doživotnog zatvora kao najteža krivična sankcija alternativno propisana sa kaznom zatvora, odredbom iz člana 95.st.3. KZ RS propisano je da krivično gonjenje ne zastarjeva za krivična djela za koja je propisana kazna doživotnog zatvora,³⁴ a jedno od tih krivičnih djela je i krivično djelo na štetu polnog integriteta djeteta - obluba sa djetetom mlađim od 15 godine u pogledu kojeg je zakonodavac propisao kaznu doživotnog zatvora³⁵ alternativno sa kaznom zatvora u slučaju nastupanja smrtnih posljedice proizišle iz izvršene oblube ili sa njom izjednačene polne radnje sa djetetom mlađim od 15 godina.³⁶

³³ Novoselec, P - *Kazneno pravo – Opći dio*, Pravni fakultet, Osijek, 2016g, str. 266.

³⁴ Nezastarivost krivičnog gonjenja odnosi se i na krivično djelo teško ubistvo iz člana 125. KZ RS i u okviru istog na st.7 kojim se štiti život djeteta.

³⁵ Nejasno je zašto zakonodavac, na isti način na koji je to u članu 172.st.4. KZ RS propisao kod inkriminacije "obluba sa djetetom mlađim od 15 godina," nije propisao kaznu doživotnog zatvora i u odredbi iz člana 165. st.3.KZ kod inkriminacije "silovanje" koja se odnosi na nastupanje smrtnih posljedice proizišle, između ostalih, i iz izvršenog silovanja djeteta starijeg od 15 godina. Koliko je ovaj potez entitetskog zakonodavca u RS nelogičan i sporan pokazuje primjer u KZ Srbije u kojem za istu inkriminaciju u članu 178.st.4. KZ za djelo silovanja izvršeno prema djetetu, ne samo da je propisana kazna doživotnog zatvora, već se i učinjenje djela silovanje prema djetetu ekvivalentno sankcioniše sa nastupanjem smrtnih posljedice silovane punoljetne žrtve ove inkriminacije.

³⁶ Krivično zakonodavstvo Srbije propisuje širi krug inkriminacija na štetu polnog integriteta maloljetnog lica za koja je propisana kazna doživotnog zatvora i u odnosu na koje po tom osnovu ne zastarjeva krivično gonjenje. Takve inkriminacije su: Silovanje (čl.178.st.4. KZ), Obluba nad nemoćnim licem (čl.179.st.3. KZ), "Obluba sa djetetom (čl.180.st.3. KZ) i "Obluba zloupotrebom položaja" (čl.181.st.5 KZ). Radi se, zapravo, o odredbama koje u okviru inkriminacija "Obluba sa djetetom" iz člana 180.st.3. KZ i "Obluba zloupotrebom položaja" iz člana 181.st.5 KZ propisuju kaznu doživotnog zatvora i nezastarivost krivičnog gonjenja za nastupanje smrtnih posljedice

4. Zaključna razmatranja

U savremenom društvu, seksualna viktimizacija maloljetnih lica je postala jedan od značajnih problema u strukturi kriminaliteta. Premda nema jasnih istraživačkih parametara o porastu ovog vida kriminaliteta, s obzirom na to da izvršenje ovih djela prati visok nivo viktimizacije maloljetnih lica kao jedne od najvulnerabilnije kategorije žrtava krivičnih djela, kao i izrazito negativne psihološke posljedice po maloljetna lica kao žrtve ovih djela, nameće se kako potreba preduzimanja adekvatnih preventivnih mjera i aktivnosti, tako i potreba preispitivanja adekvatnih legislativnih oblika krivičnopravne reakcije na ovaj vid kriminaliteta u pravcu unapređenja postojećih propisanih rješenja u krivičnom zakonodavstvu BiH.

Adekvatne oblike krivičnopravne reakcije na ovaj vid kriminaliteta u značajnoj mjeri otežavaju neujednačena, odnosno suštinski različita legislativna rješenja u entitetskim krivičnim zakonodavstvima, tako da je u entitetskom krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske propisan znatno bolji okvir zaštite maloljetnih lica od seksualne viktimizacije iz razloga što su u tom zakonodavstvu propisana rješenja usklađena sa međunarodnim pravnim standardima o zaštiti djece od ovog vida kriminaliteta, a prije svega sa Lanzarote konvencijom kao najvažnijim međunarodnim dokumentom za zaštitu maloljetnih lica od svih oblika seksualne zloupotrebe i iskorištavanja, dok su u entitetskom krivičnom zakonodavstvu Federacije BiH propisana lošija normativna rješenja koja pružaju znatno manji okvir zaštite maloljetnih lica usljed čega je imperativno da se ovo zakonodavstvo

djeteta proizišle iz radnji izvršenja navedenih krivičnih djela na štetu djeteta, dok u okviru inkriminacija "Silovanje" iz člana 178.st.4 KZ i "Obljuba nad nemoćnim licem" iz člana 179.st.3 KZ izvršenje djela prema djetetu jednako sankcioniše (propisivanjem kazne doživotnog zatvora alternativno sa kaznom zatvora) sa nastupanjem smrtne posljedice punoljetnog viktimizovanog lica nastale kao posljedice silovanja, odnosno oblube nad nemoćnom licem. Pored navedenog, u pogledu propisanosti nezastarivosti krivičnog gonjenja za djela za koja je propisana kazna doživotnog zatvora u KZ Srbije među kojim su i navedena djela na štetu polnog integriteta maloljetnih lica, specifičan i pojačan vid krivičnopravne zaštite polnog integriteta maloljetnih lica ostvaruje se i propisivanjem u članu 5 Zakona o posebnim mjerama za sprečavanje vršenja krivičnih djela protiv polne slobode prema maloljetnim licima (tzv. Marijin zakon) nezastarivosti krivičnog gonjenja za sva djela iz kataloga inkriminacija na štetu polnog integriteta maloljetnih lica propisanih u članu 3 istog zakona. Na taj način je, ne računajući djela ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i zločina genocida koja prema međunarodnim aktima, odnosno Konvenciji o nezastarivosti krivičnog gonjenja iz 1968 godine nikada ne zastarjevaju, te uz proširivanje kataloga krivičnih djela za koja ne nastupa zastarivost krivičnog gonjenja u odnosu na djela za koja je u krivičnom zakonu, prema članu 95.st.3. zakona propisana kazna doživotnog zatvora, Zakonom o posebnim mjerama za sprečavanje vršenja krivičnih djela protiv polne slobode (Službeni Glasnik Republike Srbije br.32/13), kao *lex specialis*, na osnovu člana 5, a u vezi sa članom 3 tog zakona, dodatno je proširen katalog krivičnih djela na koja se ne primjenjuje institut zastarjelosti krivičnog gonjenja na sva djela na štetu polnog integriteta maloljetnih lica navedena u članu 3 ovog, *lex specialis*, zakona. U mnogim državama SAD ne zastarjevaju krivična djela seksualne viktimizacije djece, ili se za takva djela uvode posebna pravila u odnosu na momenat otpočinjanja roka zastarjelosti (Škulić, M - *Krivična dela protiv polne slobode*, Službeni Glasnik Beograd, 2019g, str.53).

izmjeni i uskladi sa međunarodnim pravnim standardima sadržanim u navedenoj konvenciji.

Pored potrebe da se, kao što je to 2017 godine učinjeno u entitetskom krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske, izvrše, odnosno usvoje izmjene krivičnog zakonodavstva FBiH radi usklađivanja istog sa Lanzarote konvencijom u pravcu propisivanja, prema krivičnopravnim standardima iz ove konvencije, novih inkriminacija seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djece, nakon usvojenih izmjena krivičnog zakonodavstva FBiH, koje se očekuju u ovoj godini, biće neophodno i da se izvrši izmjena nedavno usvojenog Zakona o posebnom registru pedofila FBiH radi usklađivanja sa izmjenjenim krivičnim zakonodavstvom, odnosno krivičnopravnim standardima iz Lanzarote konvencije³⁷ kako bi se i u registru pedofila propisivala nova krivična djela seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djece.

Pored navedenog, u cilju adekvatnije zaštite maloljetnih lica od seksualne viktimizacije, kako u pravcu smanjenja, tako i radi sprečavanja njihove ponovne viktimizacije, potrebno je da izmjene krivičnog zakonodavstva obuhvate ne samo propisivanje novih inkriminacija seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djeteta, već i izmjene instituta u opštem dijelu krivičnog zakona. Radi se o izmjenama koje se prevashodno odnose na propisivanje odredbe o isključenosti zamjene zatvorske kazne do godinu dana novčanom kaznom učinocima krivičnih djela seksualne, kao i porodične, viktimizacije djece, kao i uvođenje, u okviru postojeće mjere bezbjednosti, odredbe o zabrani obavljanja poslova, dužnosti i djelatnosti za učinioce krivičnih djela na štetu polnog integriteta maloljetnih lica koje su učinili kako pri obavljanju tih poslova, tako i izvan tih poslova s ciljem da se spreči kako njihovo ponovno vršenje takvih djela, tako i da ih se spreči da se zapošljavaju na takvim poslovima koji im omogućavaju kontakt sa djecom ukoliko su ta djela učinili izvan tih poslova. Pored navedenog, izmjene krivičnog zakonodavstva FBiH na efektivnoj zaštiti maloljetnih lica od seksualnih zloupotreba i iskorištavanja trebale bi obuhvatiti i institut zastarjelosti krivičnog gonjenja propisivanjem odredbe o mirovanju zastare krivičnog gonjenja za djela seksualne, kao i porodične, viktimizacije maloljetnih lica kao posebnog pravila u odnosu na momenat otpočinjanja roka zastarjelosti krivičnog gonjenja učinilaca takvih djela, kao i institut rehabilitacije u smislu propisivanja odredbe o nemogućnosti rehabilitacije, tako da se osude za krivična djela seksualne, kao i porodične viktimizacije maloljetnih lica, ne brišu iz kaznene evidencije.

Uz navedene legislativne oblike krivičnopravne reakcije na zaštiti maloljetnih lica od seksualne viktimizacije, neophodno je nastaviti raditi na iznalaženju novih i

³⁷ Premda se, prema odredbi iz člana 16 Zakona o posebnom registru pedofila u FBiH, u slučaju kolizije Zakona o posebnom registru pedofila sa odredbama Krivičnog zakona FBiH, primjenjuju odredbe Zakona o posebnom registru pedofila, u slučaju usvajanja izmjena KZ FBiH koje će propisivati nove inkriminacije seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djece usklađene sa odredbama iz Lanzarote konvencije, biće neophodno da se, izuzetno u odnosu na propisanu odredbu, izvrše i izmjene Zakona o posebnom registru pedofila propisivanjem novih inkriminacija seksualne viktimizacije djece u skladu sa krivičnopravnim standardima iz Lanzarote konvencije, tako da se tu suštinski ne radi o usklađivanju ovog zakona sa krivičnim zakonodavstvom, već usklađivanju sa Lanzarote konvencijom propisivanjem i u registru pedofila inkriminacija seksualne viktimizacije djece koje predviđa Lanzarote Konvencija.

unapređenju postojećih preventivnih i proaktivnih mjera i aktivnosti na suzbijanju ovog vida kriminaliteta, pri čemu osnovni nosioci prevencije treba da budu porodica kao jedini neformalni i škola kao poluformalni agens socijalizacije djece, naročito kada se uzme u obzir da su djeca najčešće žrtve seksualnih predatora na društvenim mrežama. U tom smislu, roditelji trebaju da razvijaju adekvatni stil vaspitanja koji bi uključivao redovnu komunikaciju sa djecom i da uz poznavanje digitalnih i mrežnih standarda komunikacije, uz adekvatan roditeljski nadzor, rade na podizanju svijesti kod djece o opasnosti da budu meta digitalnog nasilja, uključujući i nekih oblika seksualne zloupotrebe i iskorištavanja putem interneta, jer su informacione kompjuterske tehnologije, odnosno društvene mreže najčešća područja djelovanja seksualnih predatora. Takođe, škole, odnosno nastavnici, uz uvođenje učenika vremenskih ograničenja ili eventualne zabrane korištenja mobitela u školama, uz određene opravdane izuzetke povremenog korištenja, te razvijanje svijesti kod djece i njihovih roditelja da bez oklijevanja prijavljuju svaki oblik digitalnog nasilja i seksualnog uznemiravanja djece preko interneta, odnosno društvenih mreža, trebali bi da kod djece podižu svijest o sigurnijem korištenju interneta kako bi izbjegli opasnosti koje mogu nastati korištenjem informacionih tehnologija kao glavnih sredstava usmjerenja predatora prema djeci, pri čemu je u cilju bolje zaštite maloljetnih lica od mrežnih seksualnih predatora u školskim, kao i kućnim mrežnim računarima potrebno ugraditi antivirusne softvere u cilju sprečavanja djeci pristupa stranicama neprikladnim za njihov uzrast.

Preduzimanje navedenih preventivnih mjera i aktivnosti, kao i adekvatnih legislativnih oblika krivičnopravne reakcije u entitetskim krivičnim zakonodavstvima u borbi protiv bilo kojeg oblika seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djece, sa potrebom značajnih izmjena entitetskog krivičnog zakonodavstva FBiH kako bi se unaprijedila krivičnopravna zaštita polnog integriteta djece na tom dijelu Bosne i Hercegovine, jedan je od bitnih preduslova za postizanje bolje i efektivnije zaštite maloljetnih lica od seksualne viktimizacije i trebalo bi očekivati i nadati se da će kontinuirano unapređenje preventivskih i krivičnopravnih aspekata zaštite maloljetnih lica od seksualnih zloupotreba i iskorištavanja, uz adekvatnu sudsku kaznenu politiku, polučiti adekvatne efekte i rezultate na planu jače i bolje zaštite maloljetnih lica od seksualne viktimizacije.

Literatura:

1. Babić, M, Marković, I (2019) *Krivično pravo – Opšti dio – šesto izdanje*, Pravni fakultet, Banja Luka,
2. Bošković, M, Marinković, D (2015) *Socijalna Patologija*, Pravni fakultet, Novi Sad
3. Delić, N (2010) *"Zabrana (isključenje) ublažavanja kazne u određenim slučajevima"*, Crimen, Beograd,
4. Jovašević, D, Mitrović, Lj, Ikanović, V (2021) *Komentar krivičnog zakonika Republike Srpske, Drugo izdanje*, Službeni Glasnik Republike Srpske,
5. Jugović, A (2022) *Socijalna Patologija*, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd,
6. Milašinović, S, Jevtović, Z (2019) *Sociologija i socijalna patologija, Kriminalističko-policijski univerzitet*, Beograd,
7. Novoselec, P (2016) *Kazneno pravo – Opći dio*, Pravni fakultet, Osijek
8. Novoselac, P, Martinović, I (2019) *Komentar Kaznenog zakona, I knjiga – Opći dio*, Narodne novine, Zagreb,
9. Pajić, D, Hajdarević, S (2021) *Zaštita djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine sa fokusom na odredbe Lanzarote Konvencije*, Zbornik Radova Dani Porodičnog Prava, br. 9/21, Pravni fakultet Univerziteta Džemal Bijedić, Mostar,
10. Stojanović, Z (2019) *Krivično pravo – Opšti dio*, Pravna knjiga, Beograd,
11. Škulić, M (2019) *Krivična dela protiv polne slobode*, Službeni Glasnik, Beograd,
12. Vuković, I (2021) *Krivično pravo – Opšti dio*, Pravni fakultet, Beograd.

Propisi:

1. Krivični zakon Bosne i Hercegovine (Službeni Glasnik BiH br.03/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15, 50/18, 46/21, 31/23, 47/23),
2. Krivični zakon Republike Srpske (Službeni glasnik RS, br. 64/17, 15/21, 89/21, 73/23),
3. Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine FBiH br.36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/17, 76/14, 46/16, 75/17, 31/23),
4. Krivični zakon Brčko Distrikta BiH (Službeni Glasnik BD BiH br.10/03, 45/04, 06/05, 21/10, 52/11, 26/16, 13/17, 50/18),
5. Zakon o posebnom registru lica pravosnažno osuđenih za krivična djela seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djece u Republici Srpskoj (S. G. Republike Srpske br.28/23)
6. Zakon o posebnom registru lica pravosnažno osuđenih za krivična djela protiv polne slobode i morala prema djeci i maloljetnicima u Federaciji BiH (S.N. FBiH, br. 13/24)

Suad Orlić, PhD., Associate Professor

Faculty of Law University in Zenica

PEDOPHILIA AND PROTECTION OF MINORS IN THE CRIMINAL LEGISLATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary: Pedophilia as sexual deviation is a current problem that is present in Bosnia nad Hercegovina and the countries of region. There are numerous reasons why sexual predators act on the minor population and the causal aspects of this phenomenon are multiple, which requires the need to undertake comprehensive measures of a repressive and preventive nature to resolve this problem in order to prevent and possibly neutralize it.

The authors of this paper has discussed the legislative aspects of protection of minors from sexual predators in criminal legislation, with a review of various aspects of this protection in the entity criminal legislations, which primarily arises from the deficient and dubious legislative regulation of the issue of the protection of minors from this form of sexual victimization in the entity criminal legislation of the Federation of Bosnia and Herzegovina. The issue of criminal protection of minors form sexual predators is adressed and problematized from both the incriminatory, evidentiary and convention aspects, as well as from the aspect of processing institutes that reflect penal policy in term of the criminal reaction to this form of victimization of minors as a particularly sensitive and vulnerably category of passive subjects, i.e. those damaged by a criminal offense. In addition to analyzing and processing, and problematizing the criminal law aspects of protecting minor from sexual predators, a proposal for *de lege ferenda* measures aimed at more adequate forms of criminal law intervention in cases of pedophila is also given, with the aim of better and more efficient criminal law protection of minors from this form of victimization.

Key words: pedophilia, predators, criminal law protection, minors